

БАТЬКИ І ДІТИ:

ЗАКОНОДАВЧЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВ ТА ОBOB'ЯЗКІВ

Батьківські права та обов'язки - права і обов'язки, покладені законодавством на батьків щодо виховання і утримання дітей.

Базовими нормативно-правовими актами є Конституція України, Сімейний кодекс України, Закони України «Про охорону дитинства», «Про державну допомогу сім'ям з дітьми», «Про соціальну роботу з сім'ями, дітьми та молоддю», «Про соціальні послуги», «Про попередження насильства в сім'ї», Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку виявлення сімей (осіб), які перебувають у складних життєвих обставинах, надання їм соціальних послуг та здійснення соціального супроводу таких сімей (осіб)», «Про затвердження Загального положення про центр соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді», Наказ Міністерства соціальної політики України «Про затвердження Переліку соціальних послуг, що надаються особам, які перебувають у складних життєвих обставинах і не можуть їх самотійно подолати» та низка інших підзаконних актів, які регламентують різне коло питань щодо сімей у складних життєвих обставинах.

Конституція України утверджує загальні принципи захисту сімей, дитинства та материнства, зокрема, вона гарантує: створення умов, які дають жінкам можливість поєднувати працю з материнством; правовий захист, матеріальну і моральну підтримку материнства і дитинства, включаючи надання оплачуваних відпусток та інших пільг вагітним жінкам і матерям (ст. 24); охорону сім'ї, дитинства, материнства і батьківства державою (ст. 51); рівність прав дітей незалежно від походження та народження (у шлюбі чи поза ним) (ст. 52).

Сімейне право встановлює принцип рівності прав та обов'язків як батька, так і матері, передбачає здійснення батьківських прав та обов'язки відповідно до інтересів дітей.

Сімейний кодекс України визначає засади шлюбу, особисті немайнові та майнові права і обов'язки подружжя, підстави виникнення, зміст особистих немайнових і майнових прав та обов'язків батьків і дітей, усиновлювачів та усиновлених, інших членів сім'ї та родичів. За мету Сімейним кодексом визначено зміцнення сім'ї як соціального інституту і союзу конкретних осіб; утвердження почуття обов'язку перед батьками, дітьми та іншими членами сім'ї; побудова сімейних відносин на паритетних засадах, почуттях взаємної любові та поваги, взаємодопомоги і підтримки; забезпечення кожної дитини сімейним вихованням, можливістю духовного та фізичного розвитку. Щодо батьківських обов'язків, то у Сімейному кодексі зазначається: батько і мати мають рівні права та обов'язки щодо дитини, незалежно від того, чи перебувають вони у шлюбі (Ст. 141).

У статті ст. 150 задекларовано, що батьки зобов'язані: виховувати дитину в дусі поваги до прав інших людей, любові до свого народу; піклуватися про здоров'я дитини, її фізичний, духовний та моральний розвиток; забезпечити здобуття дитиною повної загальної освіти; поважати дитину. Забороняється будь-яка експлуатація дитини батьками, фізичні покарання та покарання, які принижують гідність дитини.

Разом з тим стверджується, що право дитини на належне батьківське виховання забезпечується системою державного контролю (Ст. 152), а питання виховання дітей вирішуються спільно. Той з батьків, хто проживає окремо від дитини, зобов'язаний брати участь у її вихованні і має право на особисте спілкування, якщо таке спілкування не перешкоджає нормальному розвитку дитини. Якщо батьки не можуть дійти згоди щодо участі у вихованні, то порядок визначається органом опіки та піклування. У випадку, якщо батьки не підкоряються рішенню органу опіки, то кожен з батьків має право звернутися в суд для вирішення суперечки (Ст. 157).

Закон України «Про охорону дитинства» визначає систему прав дитини та механізми їх забезпечення. Даний закон є базовим для діяльності усіх органів державної влади, які забезпечують права дитини, зокрема, для служб у

справах дітей, які відповідно до нього здійснюють свою діяльність. Крім біологічних родин, у цьому законі надано нормативне визначення прийомної сім'ї та дитячих будинків сімейного типу, що дозволяє більш широко впроваджувати сімейні форми влаштування дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування.

У Цивільному кодексі України визначено правила опіки та піклування над дітьми-сиротами та дітьми, які залишилися без піклування батьків, а також права та обов'язки опікунів і піклувальників. У Цивільно-процесуальному кодексі України встановлено процедури, пов'язані з деякими питаннями опіки та піклування. Зокрема, подано процедуру розгляду справ про усиновлення.

Житловий кодекс України регламентує деякі питання надання житлових приміщень дітям і сім'ям особливих категорій в разі альтернативних форм опіки. Наприклад, статтею 46-1 регламентується забезпечення житловим приміщенням дитячих будинків сімейного типу.

Закон України «Про державну допомогу сім'ям з дітьми» встановлює види державної допомоги сім'ям з дітьми (стаття 3): допомога у зв'язку з вагітністю та пологами; одноразова допомога при народженні дитини; допомога по догляду за дитиною до досягнення нею трирічного віку; допомога на дітей, над якими встановлено опіку чи піклування; допомога на дітей самотнім матерям.

Закон України «Про соціальну роботу з сім'ями, дітьми та молоддю» визначає організаційні та правові засади соціальної роботи з дітьми та молоддю, підкреслює, що об'єктами соціальної роботи з дітьми та молоддю є не тільки діти і молодь, а й члени їхніх сімей. Закон дає визначення соціальної роботи, розкриває її мету, завдання, зміст, засоби здійснення, дає визначення специфічних для соціальної роботи понять «обслуговування», «супровід», «реабілітація», «соціальне інспектування», уточнює поняття «профілактика».

Закон України «Про попередження насильства в сім'ї» розкриває сутність основних термінів, які визначають насильство в сім'ї і форми його прояву, визначає правові та організаційні основи для попередження насильства в сім'ї,

органи та установи, на які покладено здійснення заходів попередження насильства в сім'ї. В законі також ідеться про застосування обов'язкового проходження корекційних програм для осіб, які вчинили насильство у сім'ї по відношенню до членів родини.

Закон України «Про соціальні послуги» визначає основні організаційні та правові засади надання соціальних послуг особам, які перебувають у складних життєвих обставинах та потребують сторонньої допомоги.

Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку виявлення сімей (осіб), які перебувають у складних життєвих обставинах, надання їм соціальних послуг та здійснення соціального супроводу таких сімей (осіб)» визначає механізм виявлення сімей (осіб), які перебувають у складних життєвих обставинах, надання їм соціальних послуг та здійснення соціального супроводу таких сімей (осіб).

Варто звернути увагу, що користування правами не виключає виконання батьківських обов'язків, а за їх невиконання передбачено певні санкції. Так, у Кодексі про адміністративні правопорушення зазначається: ухилення батьків від виконання обов'язків по забезпеченню необхідних умов життя, навчання і виховання неповнолітніх дітей - попередження або штраф (1-3 неоподатковувани мінімуми). Ті ж дії, скоєні повторно протягом року, після накладання покарання - штраф (від 2-4 неоподатковуваних мінімумів). Якщо неповнолітній скоїв адміністративне правопорушення у віці від 14 до 16 років, на батьків накладається штраф (3-5 неоподатковуваних мінімумів громадян). Скоєння неповнолітнім дій, що передбачені Кримінальним Кодексом, якщо він не досяг віку кримінальної відповідальності тягне за собою накладання штрафу на батьків (10-20 неоподатковуваних мінімумів). Всі штрафні санкції накладаються тільки в судовому порядку і сплачуються в банківських установах.

Відмова батьків від дитини є неправозгідною, суперечить моральним засадам суспільства (ст. 155 Сімейного Кодексу). Батьки не можуть відмовитися від своїх прав та обов'язків, вони можуть втратити їх у судовому

порядку. Батьки можуть бути позбавлені батьківських прав, якщо буде встановлено, що вони ухиляються від виконання батьківських обов'язків по вихованню дітей, не забрали дитину з пологового будинку, жорстоко поводяться з дітьми, є хронічними алкоголіками чи наркоманами, вдаються до експлуатації дитини, примушують до жебракування та бродяжництва (ст. 164 Сімейного Кодексу). Злісне ухилення батьків від виконання обов'язків щодо здобуття їх неповнолітніми дітьми повної загальної середньої освіти може бути підставою для позбавлення батьківських прав (спи 47 Закону України "Про загальну середню освіту"). У виняткових випадках, при безпосередній загрозі для життя і здоров'я дитини, орган опіки та піклування (виконком) або прокурор мають право постановити рішення про негайне відібрання дитини у її батьків (ст. 170 Сімейного Кодексу).

Злісне невиконання батьками встановлених законом обов'язків по догляду за дитиною, що спричинило тяжкі наслідки, - карається обмеженням волі на строк від 2 до 5 років або позбавленням волі на той самий строк (ст. 166 Кримінального Кодексу України). Але допускається поновлення у батьківських правах (ст. 169 Сімейного Кодексу України), якщо батьки змінили поведінку, і поновлення в правах є в інтересах дітей.

Отже, в усіх базових документах основними засадами є утвердження сім'ї як головного соціального інституту, основної цінності суспільства і всі заходи, в першу чергу, надання соціальних послуг, спрямовані на попередження складних життєвих обставин та створення умов для самостійного розв'язання життєвих проблем. Пріоритетом є задоволення потреб та інтересів дітей, а дотримання їхніх прав і добросовісне виконання батьківських обов'язків регламентується та забезпечується на рівні держави.

Список використаних джерел

1. Кодекс України про адміністративні правопорушення // <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/80731-10>
2. Постанова Верховної Ради України «Про Рекомендації парламентських слухань на тему: "Права дитини в Україні: забезпечення, дотримання, захист"// <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1906-19>
3. Сімейний кодекс України // <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2947-14>